

ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINDAKİ İSLAM EĞİTİMİNE YÖNELİK BİR YÖNTEM TEKLİFİ: TEMSİLİ/METAFORİK ANLATIM

Emrullah TUNCEL*

Özet: Bilindiği üzere İslamî eğitimin merkezinde Allah'ın ayetleri, Hz. Peygamber'in hadisleri ve bu ikisinin etrafında şekillenen Müslüman düşünürlerin eserleri yer almaktadır. Bu mezkûr kaynakların eğitici gücü ve dinamizmi sayesinde farklı ırklara mensup milletler, aynı idealler etrafında birleşerek tarihin akışı içerisinde dünyaya yön vermişlerdir. Bu noktada araştırılması gereken en önemli husus kanaatimizce, başta Kur'an olmak üzere bu kaynaklardaki eğitici ve dönüştürücü gücün temel sebeplerinin neler olduğunun tespitidir. Bu tespit bize, bugünün İslami eğitiminin nasıl olması gerektiğinin parametrelerini keşfetme konusunda da yardımcı olacaktır. Kanaatimize göre kaynaklarımızdaki bu gücün en önemli sebebi, hakikati anlatış/sunuş yöntemi, bir diğer deyişle hakikati ifade ediş biçimidir ki, bu da yoğun bir metaforik/temsili anlatım üslubunun hâkim ve etkili olmasıdır.

Bu sebeple günümüzde İslamî eğitim görevini ifa eden kişilerin, özellikle genç nesle ulaşabilmede ve onları ikna edebilmede, kaynaklarımızdaki temsili anlatım yoluyla insanları etkileme ve ikna etme gücünü günümüze taşıyabilmeleri elzemdir. Bir başka ifadeyle, söz konusu eğitimcilerimizin yapmaları gereken şey, Kur'an'ın temsili anlatım metodunu asrın idrakine sunabilmektir. Zira bu tür anlatımlarıyla Kur'an, dünyanın en etkili ve en hayret verici eğitimini gerçekleştirmiş ve bir vahşet toplumunu, bir medeniyet toplumuna dönüştürmüştür. Örneğin, yaşantılarında ticaret olgusuna büyük önem veren Mekke toplumuna bazı hakikatleri ticari kavramlar ve teşbihler eşliğinde anlatması, Kur'an'ın metaforlar ile anlatışının ve bu alandaki i'cazının müşahhas bir örneğini teşkil etmektedir (bkz. *Bakara*, 16; *Tevbe*, 111; *Saff*, 10; *Kâria*, 6-8 vd.). Yine Kur'an'da ve medeniyetimizin temel kaynaklarında iman/mü'min, küfür/kâfir ve nifak/münafık gibi teolojik konularla; yeniden diriliş, cennet ve cehennem gibi uhrevî konular anlatılırken yoğun bir temsili/metaforik anlatıma yer verildiğini görmekteyiz. Zira bu emsaller/metaforlar sayesinde muhatabın zihninde manalar daha kolay şekillenerek dağınık olan hususlar toplanmakta ve karışık olan şeyler imtizaç etmektedir. Biz de İslam eğitimi alanında mesaisini harcayan eğitimcilerimize katkı sağlamak amacıyla hazırladığımız bu çalışmamızda, farklı seviyedeki örgün eğitim kurumlarında on iki yıl boyunca uygulayarak faydalı dönütler aldığımız bazı

---

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Öğretim Görevlisi, emrullahtuncel60@gmail.com

metaforları, şu ana başlıklar altında sunmaya gayret edeceğiz: I. İnanç-İbadet-Ahlak İlişkinine ve Bütünlüğünün Önemine Yönelik Metaforlar... II. Vahiy ve Peygamber Olgusuna Dair Metaforlar... III. İnsan ve Peygamber İlişkinine Yönelik Metaforlar... IV. Peygamber Kıssaları ve Kavimlerin Helâkine Yönelik Metaforlar... V. Kutsal Kitapların Gönderiliş Amaçlarına Yönelik Metaforlar... VI. Dünyadaki İnanç Gruplarını Açıklamaya Yönelik Metaforlar... VII. İbadet-İstikrar İlişkinine Yönelik Metaforlar... VIII. Günah ve Tövbenin Mahiyetine İlişkin Metaforlar... IX. Ebeveyn-Evlat İlişkinine Yönelik Metaforlar... X. Mahşer ve Ahiret Ahvaline Yönelik Metaforlar...

A PROPOSAL FOR ISLAMIC EDUCATION METHOD IN THE FORMAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS: METAPHORICAL / REPRESENTATIVE EXPRESSION

Abstrsact: As it is known, the core part of Islamic education consists of verses of Allah, the hadiths of Prophet Mohammad (pbuh), and Muslim scholars' works which shaped around these two sources. In the flow of history, thanks to the dynamism and educational power of the aforementioned sources, people from different nations and races guided the world by joining together for the same ideas. In that point, we believe that understanding the fundamental reasons for educative and transformative power of these sources, especially Quran, is the most crucial thing. Because, this finding will help us determine the parameters of today's Islamic education method. In our opinion, this power comes from the method of narrating/presenting the haqiqat (truth), in other words, the way of expressing the haqiqat, which based on metaphorical/representative style.

For this reason, it is important for those who provide Islamic education to apply the methods of influencing and convincing people through representative expressions in our sources to today's society, since it will help them especially impress and persuade the younger generation. In other words, what our educators need to do is to use the methods of representative expression of Quran, by making connections with today's world. With such expressions, Quran provides the most effective and astonishing education method which transforms a savage society into a civilized society. For example, narrating some haqiqats by using commercial terms and similes to Mecca society who gives great importance to the trade is a concrete example of metaphoric expressions in Quran (Al-Baqarah, 16; At-Tawbah, 111; As-Saff, 10; Al-Qari'ah, 6-8, etc.) In Quran and other main sources of our civilization, we can

observe that representative/metaphoric expression is intensely used regarding theological issues such as faith/believer, profanity/infidel, discord/hypocrite and also numinous issues such as resurrection, heaven and hell. This metaphoric narration makes it easier for the interlocutor to image the meaning in his mind, making him understand the complicated concepts. In this paper, to contribute to the methods of our educators who spend their time in the field of Islamic education, we present some metaphors which we have applied in different formal educational institutions for twelve years and had positive feedbacks. These metaphors will be given under the following headings; I. Metaphors On The Importance of Faith-Worship-Moral Integrity ... II. Metaphors About the Facts of Revelation and Prophet...III. Metaphors On Man-Prophet Relationship... IV. Metaphors about The Stories of Prophets and Destroyed Tribes... V. Metaphors About The Purposes Of Sending Holy Books... VI. Metaphors Aiming To Explain Belief Groups In The World... VII. Metaphors On Worship & Stability Relationship ... VIII. Metaphors About the Nature Of Sin And Repentance... IX. Metaphors On Parent-Child Relationship... X. Metaphors About Judgment Day & Afterlife.

Giriş

İslam eğitimi dendiğinde akla gelen en büyük eğitimci hiç şüphesiz Hz. Peygamber (sav)'dir. Zira O, her türlü eğitimden uzak kalmış (ümme) bir toplumu adeta yeniden ihya ederek o toplumun vahşilikten medeniliğe, şifahilikten kitabiliğe doğru terakki etmesini sağlamıştır. Hz. Peygamber hiç şüphesiz bu terakkiyi “*Sen bundan önce ne bir yazı okur ne de onu elinle yazardın...*” (el-Ankebût, 29/48.) ve “*Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin...*” (eş-Şûrâ, 42/52.) ayetlerinin de işaret ettiği gibi Kur'an sayesinde gerçekleştirmiştir.

Son peygamberin gelmesiyle birlikte artık kemale ulaşan İslam eğitim müfredatı, bu son (ahir zaman) evresinde, önce Mekke'de *Dâru'l-Erkam*'da başlamış ve akabinde Medine'de Mescid-i Nebî'nin bitişiğindeki *Suffa*'da devam ederek muhtelif devletler, milletler ve medeniyetler eliyle kurumsallaşarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde ise bu eğitim Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı eğitim merkezleri, Kur'an kursları, camiiler, imam hatip liseleri, çeşitli resmi ve özel okullardaki din dersleri ve ilahiyat fakülteleri aracılığıyla devam ettirilmektedir. Bu eğitimin, birçok insana ulaşması hasebiyle en kapsamlı, en planlı ve en düzenli olan boyutu ise, hiç şüphesiz örgün eğitim kurumlarında verilen kısmıdır. Bu sebeple örgün eğitim kurumlarında icra edilen din eğitimi, hem dinin doğru/sahih bir şekilde algılanması hem de kitlelerin din ile sağlıklı bir ilişki kurabilmesi açısından son derece önemlidir. Binaenaleyh, bu eğitimi icra eden eğitimcilerimizin de önce medeniyetimizdeki bu büyük inkılâbı gerçekleştiren Kur'an'ın eğitim yönetimini ve üslubunu, daha sonra da

günümüzde muhatap olduğu kitleyi -özellikle de gençleri- ve onların ilgi, ihtiyaç ve algı dünyasını doğru tespit etmesi gerekiyor ki, bu tespitten hareketle -Akif'in deyimleriyle- asrın idrakine İslam'ı doğru sunabilmiş olsun.

Şu bir hakikattir ki, cennette işlediği bir hata sonucu dünyaya gönderilen ve burada adeta bir olgunluk testine tabi tutularak belirli süreçlerden geçirilen ve kendisinden de bu süreçlerin sonunda belirli bir nitelik kazanmış ve hak etmiş bir şekilde cennete girmesi beklenen insanın, bu eğitim yolculuğundaki en önemli yardımcısı ve yol göstericisi hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü Kur'an'ın dinî öğretisi ontolojik açıdan hem fitrî hem de makul olup insanın zihnini ve gönlünü rahatlatan bir mahiyet arz ederken, onun dünyevî öğretisi de evrensel bir nitelikte olup insanların eğitimi açısından vazgeçilmez bir özellik taşımaktadır. Bu bağlamda Kur'an, en yüksek ilahi hakikatleri ve sırları teşbih, temsil ve metaforlarla insanların idrak seviyesine yaklaştırarak en ümmi bir kişiye dahi bunları anlatabilmektedir. O, bunları yaparken, kimi zaman teşbih ve temsillere başvurarak hem en girift ve en ağır meseleleri insanların idrak seviyelerine indirebilmiş, hem de onların zihin ve gönül dünyalarında son derece etkileyici, dönüştürücü ve kalıcı izler bırakmayı başarmıştır. Zira bu emsaller ve metaforlar sayesinde zihinde manalar daha kolay bir şekilde şekillenerek dağınık olan düşünceler cem olmakta, karışık olan fikirler ise imtizaç etmektedir.

Nitekim yaşantılarında ticaret olgusuna büyük önem veren ve ticarî kârı hayatlarının en önemli gayesi haline getiren Mekke toplumuna bazı hakikatleri ticari kavram ve teşbihlerle anlatması ve "*ticaret/terazi/mizan/kâr/zarar*" gibi olgulardan hareketle onların nazarlarını gerçek kayıp ve kazanç yeri olan ahiret hayatına yönlendirmesi, Kur'an'ın bu alandaki mucizevi etkisinin müşahhas bir özelliğidir.¹

İşte bu olgudan hareketle biz de bu çalışmamızda Kur'an'ın bu yöntem ve üslubundan (belagatinden) ilham alarak, örgün eğitim kurumlarında İslami bir eğitim veren/vermeyi amaçlayan muallimlerimize, her türlü bilgiye çok daha rahat ulaşabilen günümüz gençliğinin metafizik ve dînî soruları/sorgulamaları karşısında, onları hakikate daha kestirme yoldan ulaştıracak temsîlî/metaforik anlatım yöntemi teklifinde bulunacağız. Bir başka ifadeyle, günümüzün örgün eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilerimize, din eğitiminde kullanabilecekleri metafor örneklerini sunmaya gayret edeceğiz.

---

¹ Bu bağlamda "*ticaret*" kavramının kullanımına yönelik *el-Bakara*, 2/16; *en-Nur*, 24/37; *el-Fâtr*, 35/29; *es-Saff*, 61/10 ve *el-Cuma*, 62/11 ayetlerine; "*mizan/terazi*" kavramının kullanımına yönelik ise, *el-Âraf*, 7/8-9; *el-Enbiya*, 21/47; *el-Mü'minûn*, 23/102-103 ve *el-Kâria*, 101/6-8. ayetlerine bakılabilir.

Bu yöntem teklifimizin ve örneklerimizin gerek resmî gerek özel okullarda gerek ilköğretim gerek ortaöğretim kademelerinde ve bununla birlikte bir taraftan da üstün zekâlı çocukların eğitiminde aktif görev almış bir eğitimci olarak on iki yıllık bilfiil gözlem ve deneyimlerimizin bir ürünü olduğunu hatırlatmayı gerekli ve önemli görüyoruz. Binâenaleyh, buradaki teklif ettiğimiz tüm metaforik/temsilî başlıklar ve bunların alt başlıkları, pratikte de uygulanmış ve faydası bizzat görülmüş bir nitelik arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda, muhtelif seviye ve kademelerdeki örgün eğitim kurumlarında din eğitimi veren eğitimcilerimizin, dini eğitim alanında kullanabilecekleri bazı metaforları, şu ana başlıklar altında sunmaya gayret edeceğiz:

- I. İnanç-İbadet-Ahlak İlişkinine ve Bütünlüğünün Önemine Yönelik Metaforlar...
- II. Vahiy ve Peygamber Olgusuna Yönelik Metaforlar...
- III. İnsan ve Peygamber İlişkinine Yönelik Metaforlar...
- IV. Peygamber Kıssaları ve Kavimlerin Helâkine Yönelik Metaforlar...
- V. Kutsal Kitapların Gönderiliş Amaçlarına Yönelik Metaforlar...
- VI. Dünyadaki İnanç Gruplarını Açıklamaya Yönelik Metaforlar...
- VII. İbadet-İstikrar İlişkinine Yönelik Metaforlar...
- VIII. Günah ve Tövbenin Mahiyetine İlişkin Metaforlar...
- IX. Ebeveyn-Evlat İlişkinine Yönelik Metaforlar...
- X. Mahşer ve Ahiret Ahvaline Yönelik Metaforlar...

I. İnanç-İbadet-Ahlak İlişkinine ve Bütünlüğünün Önemine Yönelik Metaforlar

İslam dininin ve İslam eğitiminin temelini oluşturan ayet ve hadislere baktığımızda, iman etmedikçe cennete girilemeyeceği realitesiyle karşı karşıya kaldığımızı görmekteyiz (Âl-i İmran, 3/19; Âl-i İmran, 3/85; el-Mâide, 5/72; Müslim, “İman”, 93-94.). Tabii ki bu durum, öncelikle iman esaslarından haberdar olan (fetret ehlinden olmayan) kişilerle ilgili vurgulanan bir hakikattir. Bununla birlikte, sadece iman etmekle veya iman ettiğini söylemekle Müslümanlığımızın kemale ulaşmasının mümkün olmayacağı; beraberinde salih amellere ve ahlaki vasıflara da sahip olmak gerekliliği de yine ayet ve hadislerin vurguladığı bir hakikattir (el-Bakara, 2/8; el-Bakara, 2/214; Âl-i İmrân, 3/142; el-Ankebût, 29/2-3; el-Hucurât, 49/14.).

Günümüzde gerek örgün eğitim kurumlarındaki öğrencilerin gerekse de muhtelif kişilerin din algısında bazen şöyle bir eksiklik göze çarpabiliyor: Bir grup, dini sadece

ibadetlerden/ritüellerden ibaret zannederek onun kalp ve ahlak boyutunu yani özünü ihmal ederken; diğer bir grup da dini sadece maneviyattan ve kalbi hissiyatlardan ibaret zannederek onun ibadet/ritüel boyutunu gereksiz görebilmektedir.

Muhataplarının bu konudaki eksikliklerini gidererek onların sağlıklı ve bütüncül bir din algısına sahip olmalarını isteyen bir eğitimci ise, bu konuyu özellikle örgün eğitim kurumunda eğitim alan öğrencilerine, içlerinde buldukları güncel örneklerden hareketle aşağıdaki metaforlar eşliğinde anlattığı takdirde, iman-amel-ahlak ilişkisinin ve bunların birbirini tamamlayan bütünlüğünün; kısacası hakikatin bir bütün olarak çok daha kolay algılanıp içselleştirilmesinin gerçekleşmesine ön ayak olacaktır. Böylece aşağıda zikredeceğimiz metaforlar sayesinde, hem inanç esaslarının vazgeçilmez bir önceliğe sahip olduğu bilincini, hem de bu inancın beraberinde salih amel ve ahlaki erdemleri gerektirdiğini öğrencilerine güncel bir üslup ile aktarmış olacaktır.

I. I. İman Esasları / İbadetler / Allah’a İtaat / Allah Hakkı Ve “Ders Notları” Metaforu

Bir okulda eğitim gören öğrencilerin, eğitimlerinin sonunda başarılı olabilmeleri için ders notlarına ve öğretmenleri tarafından verilen ödevlere karşı titiz olmaları nasıl gerekli bir durum arz ediyorsa, dünyaya âlemlerin Rabbi tarafından eğitim amaçlı gönderilen insanların da O’nun verdiği ödevlere (ibadet ve ritüellere) azami titizliği göstermeleri ahirette alacakları “karnenin” başarısı için önemli bir parametre teşkil etmektedir. Öğretmenlerin verdiği ödevler nasıl ki öğrencilerin faydası için olup onların tekâmülü için söz konusuysa, Allah tarafından insanlara emredilen ibadetler de kendi zatı için değil insanların tekâmülü için söz konusudur. Binaenaleyh, sene sonundaki karnelerde nasıl ki dersler ve akademik notlar başarıyı önemli bir ölçüde etkiliyorsa, ahiretteki amel defterlerinde de Allah’ın, insanların tekâmülü için verdiği ödev niteliğinde olan ibadetler önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla Allah’a itaat ve Allah’a olan kulluk vazifemizi yapmak anlamındaki tüm ibadetler, karnedeki ders notları gibi bizim uhrevi karnemizin başarısı için olmazsa olmaz niteliktedir.

I. II. Güzel Ahlak / Mahlûkata Şefkat / Kul Hakları Ve “Davranış Notları” Metaforu

Örgün eğitimde yer alan bir öğrencinin, eğitiminin sonunda istenilen hedefe gelip gelmediğinin tek ölçüsü sadece ders notları değildir. Bununla birlikte davranış notları da o öğrencinin başarısında önemli bir yer teşkil etmektedir. Dolayısıyla, ders notları iyi olmasına rağmen davranış olarak sürekli problem çıkaran ve başta sınıf arkadaşlarına ve öğretmenlerine

saygısı olmayan bir öğrencinin, istenilen sonucu elde etmesi nasıl mümkün değilse, bir insanın da sadece ders notları mesabesinde olan ibadetleri yerine getirmesine rağmen davranış notu mesabesindeki ahlaki ilkelere ve kul haklarına aykırı hareket etmesi de onun uhrevi başarısını olumsuz etkileyecektir. Bu sebeple İslam âlimleri İslam dinini özetlerken “*Allah’a itaat ve mahlûkata şefkattir*” (*et-ta’zîm li emrillah ve’ş-şefakatü alâ halkillah*) diye veciz bir şekilde özetlemişlerdir (Çağrı, 2009: 212). Günümüzde İslam eğitimi veren eğitimcilerimizin de bu veciz ilkeyi yukarıda zikretmeye çalıştığımız iki metafor eşliğinde anlatmaları, konunun günümüz insanları tarafından çok daha net bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

I. III. “Rakamlar–Sıfır–Bir” Metaforu

Günümüz öğrencilerine, iman etmenin amellerin kabulü için olmazsa olmaz bir ön şart olduğunu, yukarıdaki başlığa göre şu metaforla anlatmak da mümkündür: Binlerce ve hatta milyonlarca sıfır rakamı yazdığımızda, şayet bu sıfırların başında bir (1) rakamı olmadığında o zaman bu rakamlar nasıl sayısal bir değer ifade etmiyorsa; aynı şekilde temelinde/evvelinde iman olmadan yapılan salih ameller de ahirette bir değer ifade etmeyecektir (el-Bakara, 2/217; Muhammed, 47/9, 28.).

Bununla birlikte baş tarafa bir adet bir (1) rakamı yazıldığında nasıl ki bunun sayısal değerini artırabilmek için mutlaka yanına (sağ tarafına) ilave rakamlar eklemek gerekiyorsa; aynı şekilde iman ettikten sonra da bir Müslümanın, bu imanının yanına salih amelleri ve ahlaki erdemleri ilave etmesi gerekir ki, bu durum ahirette kendisi için karşılığını görebileceği bir değer ifade etsin.

I. IV. “Diploma–Öğrenci–Kayıt” Metaforu

İman-amel ilişkisini öğrencilerine anlatan bir eğitimcinin bu konuda istifade edebileceği bir diğer metafor da başlıkta yer alan “*Diploma-Öğrenci-Kayıt*” metaforudur. Şöyle ki, bir öğrencinin, eğitim sürecinin sonunda diploma alabilmesi nasıl ki öncelikle okula kayıt yaptırmasına bağlıysa, aynı şekilde bir insanın da dünyadaki eğitiminin sonunda “diploma alabilmesi” (amel defterini sağdan alabilmesi) için- “okula/sisteme kayıt yaptırma” anlamında- öncelikle iman etmesi gerekir. Zira okula kaydını yaptırmayan bir kişi, yüzlerce sınav kâğıdını doldursa ve performans ve proje ödevleri yaparak öğretmene teslim etse dahi, bu durum nasıl ki puan olarak kendisine dönmüyorsa, imansız bir şekilde yapılan salih amellerin de ahirette kendisine puan (sevap) olarak dönmesi mümkün değildir. Binaenaleyh, başlangıçta birkaç dakika süren bir kayıt işlemi nasıl ki, yıllarca sürecek sınavlardan ve

ödevlerden puan alabilmenin; bir diğer ifadeyle okul hayatı boyunca verilecek emeklerin karşılığını görebilmek için elzem bir durum teşkil ediyorsa, birkaç dakikalık iman eylemi (kelime-i şehadet getirmek) de dünya hayatı boyunca yapılacak salih amellerin karşılığını görebilmek için elzemdir.

Bununla birlikte, “Nasıl olsa okula kaydımı yaptırdım. Artık okula uğramama gerek yok” diyerek okulu ve okulun kurallarını hiçe sayan bir öğrencinin, sene sonunda diploma alması nasıl mümkün değilse, aynı şekilde “Ben nasıl olsa iman ettim” diyerek dinin kurallarını hiçe sayan bir kişinin de (amelsiz) cennete girmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bir öğrenciden nasıl ki okula yaptırdığı kaydın hakkını vermesi ve öğrenciliğinin gereğini yapması beklenirse; aynı şekilde bir Müslümandan da imanının gereği olan salih amelleri yerine getirmesi beklenir.

Bütün bunlarla birlikte okula kaydını yaptıran ve derslerine önem veren bir öğrencinin istenilen hedefe ulaşabilmesinin bir diğer yolu da okuldaki diğer bireylerle iyi geçinmesidir ki, bu durum inanç-ibadet-ahlak üçgeninde ahlaka tekabül etmektedir. Bir diğer ifadeyle, okula kaydını yaptıırıp da derslere devam etmesine rağmen okul arkadaşlarıyla iyi geçinmeyi bilmeyen bir öğrencinin başarıya ulaşması nasıl mümkün değilse; aynı şekilde iman ettiğini söyleyip de ibadetlerini yapan; ancak ahlaki niteliklerden yoksun olan bir kişinin de ahiret karnesinin iyi olması mümkün değildir. Zira mahşerde mizan kurulduğunda orada en kıymetli amellerden birisi de hiç şüphesiz güzel ahlak olacaktır (Tirmizî, Birr, 62; Ebû Dâvûd, Edeb, 8.).

I. V. “Telefon–Şifre/Pin Kodu– Karakterler” Metaforu

Günümüz öğrencilerine İslam eğitimi veren ve bu bağlamda inanç esaslarını anlatan bir eğitimci, yukarıdaki başlıkta yer alan metafordan şu şekilde istifade edebilir: Bir telefonda veya bilgisayarda, sistemin açılabilmesi için öncelikle pin kodu veya şifredeki karakterleri istenilen şekilde ve doğru olarak girmek gerekiyorsa, ahirette de cennetin kapılarının bize açılabilmesi için öncelikle inanç esaslarına bizden istenildiği şekliyle iman etmemiz ve onları tam anlamıyla eksiksiz ikrar etmemiz gerekiyor. Nitekim şifredeki karakterlerden bir tanesi bile eksik veya yanlış olsa nasıl ki sistem açılmıyorsa, iman esaslarından birisini inkâr etmek de kişiye ahirette cennetin kapısının açılmaması anlamına gelecektir (Tirmizî, Birr, 62; Ebû Dâvûd, Edeb, 8.).

Bununla birlikte bir telefonda istifade edebilmek için şifreyi doğru girmek öncelikli ancak yeterli bir adım değilse ve aynı zamanda telefonun birtakım uygulamalara da sahip

olması gerekiyorsa, aynı şekilde iman ettiğini ikrar eden bir kişiden de birtakım uygulamaları (amelleri) yerine getirmesi beklenir. Aksi halde yaşadığı hayat, şifresi doğru girilmesine rağmen uygulamaları olmadığı için işlevsiz bırakılmış ve kimseye faydası olmayan bir telefon hükmünde olacaktır.

Telefonun şifresini doğru giren ve gerekli uygulamaları telefonuna yükleyip onu kullanıma açan bir kişiden beklenen son bir şey daha vardır ki, o da bu telefonu faydalı işlerde kullanmasıdır. İşte metaforumuzun bu son örneği, kişideki (iman ve amelle birlikte) ahlaki erdemlerin de bulunmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Zira telefonundaki gerekli şifre ve uygulamaların tamamını bilmesine rağmen onu insanların rahatsız olacağı tarzda kullanan kişiye telefonuna dair bu bilgiler nasıl fayda vermezse; aynı şekilde iman ve amelini güzel ahlak ile süslemeyen, yani bunları hayatına doğru ve faydalı bir şekilde aksettiremeyen bir kişinin de ahirette iflas edeceği bir sonuçla yüzleşme tehlikesi her zaman mevcuttur. (Müslim, *Birr*, 59; Tirmizi, *Kıyamet*, 2.).

I. VI. “Motor–Direksiyon–Fren” Metaforu

İman-amel-ahlak üçlüsünün bütünlüğünü ve birini diğerine feda edemeyeceğimizi öğrencilerimize anlatırken kullanabileceğimiz bir diğer güncel metafor da “*Motor–Direksiyon–Fren*” metaforudur. Şöyle ki, bir aracın kendisinden bekleneni yerine getirebilmesi için öncelikle hareket ettirici bir güce yani bir motor sistemine ihtiyacı vardır. Bu durum, insandaki sahih bir imana benzemektedir. Ancak sadece motor sisteminin bulunması da o aracın kendisinden bekleneni gerçekleştirmesine yetmeyecektir. Bu sebeple de başta direksiyon ve tekerlekler olmak üzere aracın hareket edebilmek için gerekli olan diğer tüm aksam ve donanımlara da sahip olması gerekir ki, bu da kişideki salih amellerin (eylemin) gerekliliğine işaret etmektedir. Son olarak da bu aracın iyi bir fren sistemine sahip olması kendisinden beklenen olmazsa olmaz bir niteliktir. Aksi halde dünyanın en konforlu aracı dahi olsa, eğer iyi bir fren sistemine sahip değilse, o zaman diğer nitelikleri dikkate alınmayacaktır. İşte bu durum da bize göstermektedir ki, iman ve amel sahibi bir Müslümanın, aynı zamanda kendisini kötü söz ve eylemlerden uzak tutacak bir fren sistemine yani ahlaki erdemlere sahip olması beklenir ki, bunun aksi bir durum, kişiyi eldeki diğer imkânlarının da heba olması sonucuna götürebilir.

II. Vahiy Ve Peygamber Olgusuna Dair Metaforlar

II. I. “İdareciler–Resmi Yazılar–Nöbetçi Öğrenciler” Metaforu

Allah tarafından gelen vahyin tek tek insanlara değil de sadece peygamberlere gelmesi olgusu, günümüz öğrencilerine “*İdareciler–Resmi yazılar–Nöbetçi öğrenciler*” metaforuyla anlatılabilir. Şöyle ki, bir okula gelen resmi yazılar nasıl ki herkesin adresine değil de sadece idarecilere geliyorsa ve idareciler de bu yazıları nöbetçi öğrenciler vasıtasıyla öğrencilere duyuruyorsa, aynı şekilde Allah tarafından insanların bilmesi gereken hakikatler de insanlara vahiy yoluyla ve peygamberler aracılığıyla duyurulmaktadır. Resmi yazılar nasıl ki sadece idarecilerin mail adresine gönderiliyor ve onlar da öğretmen ve öğrencilere duyuruyorsa; vahiy de sadece peygambere gelen bir mesaj olup diğer insanlar da bu yolla uyarılmaktadır.

Bu metaforu, “*İdareciler-Nöbetçi öğrenciler-Öğrenciler*” şeklinde de düşünmek mümkündür ki, o zaman bunu şöyle izah etmek mümkündür: Bir okul idaresi, sınıflara ve öğrencilere duyurulmak istenen bir konuyu nasıl ki nöbetçi öğrenciler vasıtasıyla tüm okula duyuruyorsa; Yüce Allah da tüm insanlara mesajını ancak peygamberler aracılığıyla duyurmaktadır. Bu noktada öğrencilerden, nöbetçi öğrencinin getirdiği bilgiyi ciddiye alması beklenirken; insanlardan da peygamberlerin getirdiği bilgiyi ciddiye almaları beklenir. Çünkü bu durum, haber getirenden çok, kendisine haber getirilen kişinin menfaatini gerektiren bir durumdur.²

II. II. “Günümüz Haberleşme Yöntemleri” Metaforu

İslam eğitiminin inanç esasları bölümü işlenirken vahiy kavramı ve olgusu hiç şüphesiz en merkezi kavramlardan ve olgulardan birisini teşkil etmektedir. Bu noktada “Vahyin Geliş Şekilleri” de en temel başlıklardan birisini oluşturmaktadır. Örneğin “*Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir*” (Şûrâ, 42/51.) ayeti vahyin geliş şekillerine işaret eden ayetlerden birisi olup bu hakikat, günümüz öğrencilerine şu şekilde bir temsil ile anlatılabilir: Günümüzde nasıl ki bir kişiye bazen sms veya mail gibi ses ve görüntü olmaksızın; bazen de telefon veya internet üzerinden sesli veya görüntülü bir şekilde; bazen de bizzat bir kişiyi göndererek iletişime geçilebiliyorsa; aynı şekilde (teşbihte hata olmazsa eğer) Yüce Allah da bazen peygamberlerine perde arkasından (görüntü olmaksızın); bazen de vahiy meleğini göndererek çeşitli yollarla iletişim kurmaktadır. Günümüzde telefonumuza gelen bir mesajın nasıl ki kimden geldiğini anlama imkânına sahipsek, aynı şekilde bir peygamber de kendisine gelen mesajın Rahmani olup olmadığını yani kendisine gelen

---

² “Doğrusu size Rabbinizden açık belgeler gelmiştir; kim (bunları) görürse kendi lehine ve kim de (bunlara karşı) körlük ederse kendi aleyhinedir. Ben sizin bekçiniz değilim.” (el-En’âm, 6/104).

bilginin vahiy olup olmadığının farkındadır.³ İşte günümüz öğrencilerine, günümüz gelişmiş iletişim sistemlerinden ve çeşitliliklerinden hareketle Allah ile peygamberler arası iletişim biçimi olan vahyi ve vahyin geliş şekillerini anlatmak çok daha kolay olabilmektedir.⁴

III. İnsan Ve Peygamber İlişisine Yönelik Metaforlar

III. I. “Yolcu–Gemi–Deniz” Metaforu

Hayat bir denize, insan ise bu denizdeki yolcuya benzerse eğer; peygamber de -Necip Fazıl’ın dediği gibi- insanı bu yolculuğunda sahile selametle götüren sağlam bir gemi gibidir. Deniz yolculuğuna çıkan bir yolcu için gemi, bir taraftan onu boğulma gibi çeşitli tehlikelerden korumakta, diğer taraftan da hedefine kolayca ulaşmasını sağlamaktadır. İşte hayat yolculuğuna çıkan bir insan da peygamber sayesinde hem yanlış ve tehlikeli yollardan kendisini korumuş olur, hem de hakikate daha kestirme yoldan ulaşma imkânına kavuşmuş olur.

III. II. “Öğrenci–Diploma–Müdür” Metaforu

Hayatı bir okula, insanı ise bu okuldaki öğrenciye benzetirsek şayet, peygamberi de bu okulun sonunda öğrencinin alacağı diplomaya mühür vuran bir idareci/müdür gibi düşünebiliriz. Nasıl ki bir öğrencinin eğitimin sonunda başarılı sayılabilmesi, diplomasındaki bu mührü bağlıysa; insanların da kurtuluşa ermesi için sadece Allah’a iman etmesi yeterli olmayıp aynı zamanda Allah tarafından kendilerine “atanan” peygambere de iman etmeleri elzemdir.⁵ Zira bir makamda bulunan kişiyi inkâr etmek, öncelikle onu o makama getireni inkâr etme ve önemsememe anlamına gelmektedir.

III. III. “Hasta–Reçete–Eczacı” Metaforu

İnsanı, etrafı çeşitli hastalıklarla çevrilmiş ve kendisi de şifa ve afiyete muhtaç durumdaki bir hastaya benzetirsek eğer, Allah’ın kitabı Kur’ân ise içerisinde insana şifa olacak bilgilerin yer aldığı bir reçeteye benzer (*Yunus*, 10/57; *el-İsra*, 17/82.). Peygamber ise, bu reçetenin nasıl tatbik edileceğini tarif eden bir eczacı gibidir ki şayet bir kişi, eczacının söylediklerine kulak vermeyip de reçeteyi kendi kafasına göre uygulamaya kalkarsa, o zaman

---

³ “(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğu, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (*el-Hacc*, 22/52).

⁴ Örneğin sayfalar dolusu bir bilgiyi internetten birkaç saniyede indirmek nasıl mümkün oluyorsa, aynı şekilde bir peygambere de bir anda birçok bilgi vahyedilebilmesinin imkânı ve olabirliği, bugün gelişen teknoloji sayesinde gençler tarafından çok daha kolay anlaşılabilir.

⁵ Bu sebeple dünya eğitimimizin sonunda alacağımız diplomanın geçerli olabilmesi için o diplomanın sonunda “Muhammedün Rasûlullah” mührünün olması elzemdir.

ilaçlar nasıl zehir etkisi yapabiliyorsa; peygamberin tavsiyelerini dikkate almayarak Kur'an'ı kendi kafasına göre uygulamaya kalkan kişi için de, gıda ve ilaç hükmünde olan ayetler, beklenenin tam aksi bir tesire yol açabilir.⁶ Zira uzman tavsiyesine aykırı bir şekilde ve dozunun altında veya üzerinde alınan gıda ve ilaçların, beklenenin tam aksine bir tesir yapma tehlikesi her daim söz konusudur.

IV. Peygamber Kıssaları Ve Kavimlerin Helâkine Yönelik Metaforlar

Tarih boyunca -fiziksel, sosyal, beşerî ve ahlaki yasalar gibi- Allah'ın kâinata ve dünyada koymuş olduğu kanunlara (Sünnetullah'a) aykırı davranan kavimlerin helak edilme gerekçelerinin ve hikmetlerinin, günümüz nesli tarafından daha iyi kavranabilmesi için şu iki metaforun kullanılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

IV. I. “Bilgisayara Format Atmak” Metaforu

Bir bilgisayardaki virüsler, işletim sistemini kilitleyecek hale geldiği zaman uygulanan format atma işlemi, nasıl ki sistemin selameti için gerekli bir durum arz ediyorsa, dünyadaki kötü insanlar da haddi aşarak artık iyilerin yaşam alanlarını yok etmeye başladığında, Yüce Allah tarafından helak edilmiş ve böylece de sistemin (yaşamın) devamı sağlanmıştır. Bu arada, format atmak isteyen kişi nasıl ki bilgisayardaki bazı dosyaları yedekliyorsa, Yüce Allah da helak öncesinde -Hz. Nuh'un gemisi ve içindekiler gibi- hayatın devamı için gerekli olan bazı insanları korumaya alıp onları adeta yedeklemiştir (*el-A'râf*, 7/64; *el-Fussilet*, 41/18.).

IV. II. “Vücudu Ameliyat Etmek” Metaforu

Kur'an'ın birçok kıssasında yer alan kavimlerin helakine dair ayetleri okuyan günümüz neslinin, bu kıssalar karşısında Allah'ın adalet ve merhametine dair yanlış bir itikada sahip olmamaları için eğitimcilerimizin, “doktorun bir vücudu ameliyat etmesi” metaforunu kullanmaları mümkündür. Şöyle ki, vücudun herhangi bir yerinde bir problem (hastalık) meydana gelip de yayılma eğilimi gösterdiğinde, bu durumda bir doktorun yapması gereken operasyon (cerrahi müdahale) neyse, kavimlerin helak edilmesi de aynen buna benzemektedir. Zira böyle bir durumda doktorun gereksiz merhamet gösterip de hastalıklı bölgeye müdahale etmemesi, nasıl ki tüm vücudun/organizmanın hayatını riske atmak ve böylece de adalete aykırı bir tutum içerisine girmek anlamına geliyorsa; Yüce Allah'ın, tarihteki bazı kavimleri helak etmesi de O'nun mutlak adil oluşunun bir göstergesidir (*el-Ankebût*, 29/40.).

---

⁶ Tarihte Kur'an ayetlerini kafalarına göre yorumlayarak Hz. Ali'yi bile tekfir eden Hariciler ile günümüzde onların uzantısı gibi hareket ederek İslam adına terör estiren bazı gruplar da bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

V. Kutsal Kitapların Gönderiliş Amaçlarına Yönelik Metaforlar

Günümüz küreselleşen dünyasında farklı dini metinlere ulaşabilen ve dini gruplarla diyalog halinde olan gençlere İslam inanç esaslarının önemli ilkelerinden biri olan kutsal kitap inancını doğru ve anlaşılabilir bir şekilde anlatabilmek oldukça önem arz etmektedir. Bu anlatım esnasında Allah'ın insanlara kitap göndermesinin hikmeti ve birbirinden farklı isimlerle gönderilen kitaplar ve peygamberler arasındaki ilişkinin doğru kurulması büyük önem arz etmektedir. Aksi halde gençlerin deizme kayması işten bile değildir.

Bizim burada metaforlarla izahta bulunurken dikkat çekmek istediğimiz husus, Allah'ın kutsal kitap gönderme hikmetine dair “önceki kitapların bozulması” şeklindeki izah tarzının yetersizliğini vurgulamaktır. Zira böyle bir izah şekli yerine, aşağıdaki metaforlar ile “vahiy-kitap-peygamber” olgusunu açıklamak hem İslam'ın ruhuna ve maksadına hem de zamanın ruhuna ve şartlarına daha uygun olacaktır.

V. I. “Office Programları” Metaforu

Günümüzde bilgisayarlarda kullanılan Office programları nasıl ki şartların gelişmesine paralel olarak (Windows 95–Windows 98–Windows XP gibi) gitgide daha mükemmel bir formda üretilip insanların hizmetine sunuluyorsa; (“teşbihte hata olmaz” kaidesine) Yüce Allah da insanların gelişimine göre her daim yeni bir “program” niteliğinde olan (Tevrat–İncil–Kur’an gibi) yeni kitaplar göndermiştir. Bilgisayar programlarının en sonuncusu (son sürümü), nasıl ki önceki uygulamaları ve hatta onlarda olmayan daha mükemmel uygulamaları kapsıyorsa; en son gönderilen kitap olan Kur’an’da önceki kitapları hem kapsar hem de tamamlar niteliktedir (*el-Bakara*, 2/3; *Âl-i İmran*, 3/3).⁷

V. II. “Anayasa–Kanun–Tüzük Değişikliği” Metaforu

Kanun yapıcılar nasıl ki insanların ihtiyacına ve gelişimine göre anayasada veya kanunlarda çeşitli değişikliklere gidiyorlarsa; âlemlerin Rabbi ve mutlak adalet sahibi olan Yüce Allah da insanlara olan adalet, şefkat ve merhameti gereği tarih boyunca yeni kitaplar ve yeni şeriatlar (kanunlar) göndermiştir. Nasıl ki güncel hayatta ve mer’î hukukta en son çıkan anayasa/kanun/tüzük/yönetmelik, daha öncekileri yürürlükten kaldırıyorsa; son kitap olan Kur’an’da daha önceki kitapları yürürlükten kaldırarak nesh etmiştir (*el-Bakara*, 2/106; *en-Nahl*, 16/101-102.).

V. III. “İlk–Orta–Lise Ders Kitapları” Metaforu

---

⁷ (Bu konuda bir cihazın farklı zamanlarda çıkarılan (üretilen) çeşitli sürümleri ve bunlar arasındaki ilişki de örnek/metafor olarak verilebilir.)

Eğitimin en önemli ilkelerinden birisi, muhatapların seviyesine uygun bir müfredat ve usul belirleyebilmektir. Bu sebeple eğitim planlayıcıları ve yöneticileri, öğrencilerin seviyesine uygun müfredat/kitap/konu belirleyerek bunları uygulayabilecek nitelikteki öğretmenleri görevlendirip onları öğrencilere gönderirler.

Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah da Rab (terbiye edici) vasfıyla, dünyaya gönderdiği insanları hiçbir zaman müfredatsız (kitapsız) ve öğretmensiz (peygambersiz) bırakmamış ve insanların seviyesine ve gelişimine göre yeni bir müfredat (kitap) ve öğretmen (peygamber) göndermiştir (*Âl-i İmran*, 3/164.).

Bu bağlamda Hz. Âdem, insanlığın anaokulu dönemindeki; Hz. Nuh, insanlığın ilkokul dönemindeki; Hz. İbrahim, ortaokul; Hz. Musa, lise; Hz. İsa, üniversite (lisans); Hz. Muhammed (as) ise, lisansüstü/doktora seviyesindeki hocası mesabesinde. Nasıl ki, doktora dönemi, öğrenciliğin son aşamasıysa, aynı şekilde Hz. Muhammed'den sonra yeni bir öğretmene; Kur'an'dan sonra da yeni bir kitaba ihtiyaç yoktur. Aynı şekilde bir sonraki eğitim dönemine/seviyesine ulaşan bir öğrencinin "Ben önceki (ilkokul-ortaokul) öğretmenlerimi ve kitaplarımı istiyorum" deme lüksü yoksa ahir zamanda yaşayan bir insanın da -itikadi açıdan- "Ben önceki kitaplara uymak istiyorum" deme lüksü olmayıp; uhrevi mes'uliyet açısından son peygambere ve son kitaba uymaktan başka bir seçeneği de yoktur. Çünkü her bir yeni kitap ve yeni öğretmen, bir önceki sınıftaki öğretmenin anlattığını tamamlamakta ve onlarla çelişki halinde değil uyum halindedir. İşte her bir kitap ve peygamber de öncekileri nakz etmek için değil, aksine tasdik ve ikrar etmek için gönderilmiştir (*el-Bakara*, 2/4, 136; *Âl-i İmran*, 3/3, 81, 84; *el-En'am*, 6/92; *eş-Şûrâ*, 42/13.)

VI. Dünyadaki İnanç Gruplarını Açıklamaya Yönelik Metaforlar...

Bir okulda nasıl ki farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip öğrenci grupları mevcutsa, Allah'ın biz insanları eğitim maksadıyla yerleştirdiği "dünya okulunda" da birbirinden farklı özellikte öğrenci profilleri mevcuttur. Dünyadaki bu farklı inanç gruplarını "Mü'min", "Münafık", "Müşrik" ve "Kâfir" olmak üzere dört kategoriye ayırıp bunları, uhrevi istikballeri açısından "Başarılı", "Sorunlu", "Devamsız" ve "Kayıtsız" öğrenci metaforlarıyla şu şekilde izah edebiliriz:

V. I. Mü'min ve "Başarılı Öğrenci" Metaforu

Bir okuldaki öğrencinin başarılı olabilmesi için öncelikle okul yönetimiyle, sonra öğretmenleriyle, sonra da diğer öğrencilerle iyi ilişkiler içerisinde olması gerekir. Daha sonra

da yönetim/yetkili merci tarafından belirlenen müfredatı benimseyip derslere ve sınavlara girmesi ve beraberinde de verilen ödevleri yapması gerekir. İşte dünyayı bir okula benzetirsek; mü'min bir kul, bu okulun sahibini (Allah'ı), O'nun "atadığı" idareciyi (Hz. Muhammed'i) ve yine O'nun belirlediği müfredatı (Kur'ân'ı) benimseyen ve verilen ödevleri (ibadetleri) yerine getiren başarılı bir öğrenciye benzer. Böyle bir öğrenci nasıl ki okuldaki eğitiminin sonunda başarıyı elde ederse, mü'min bir kul da dünyadaki eğitiminin sonunda uhrevi başarıyı elde edecektir (*el-Bakara*, 2/1-5; *en-Nisa*, 4/152; *et-Tevbe*, 9/71-72; *el-Mü'minûn*, 23/1-11; *Fâtır*, 35/29-30.).

V. II. Münafık ve "Sorunlu Öğrenci" Metaforu

Şayet bir öğrenci, okul yönetimi ve okulun ilkelerini benimser gibi görünüp de fırsatını bulduğunda aksine hareket etmeyi alışkanlık haline getirirse, böyle bir öğrenci için disiplin işlemi başlatılır ve bu tür tutarsız davranışlara devam etmesi halinde bu öğrenci başarısızlığa mahkûm olur. Aynı şekilde dünyada eğitim gören insanların bir kısmı da (münafık olanlar), görünüşte Allah'a ve O'nun belirlediği müfredat olan Kur'ân'a uyuyor gibi görünerek ikiyüzlü davranmayı tercih ederse şayet, işte o zaman onlar da bu eğitimin sonunda kaybetmeye mahkûm olacaklardır (*el-Bakara*, 2/8-16; *en-Nisa*, 4/137-138; 142-143; *Münâfikûn*, 63/1.).

V. III. Kâfir ve "Kayıtsız Öğrenci" Metaforu

Okula kaydını yaptırmayan veya okulun yönetimini ve idarecisini benimsemeyen bir kişinin nasıl ki diploma alabilmesi mümkün değilse, dünyada yaşayıp da bu kurumun (dünyanın) sahibini ve Rabbini tanımayan inkârcı bir kişinin de -okula kaydı olmayan bir kişi gibi- bu eğitimin sonunda, uhrevi manada bir "diploma" alabilmesi mümkün değildir (*el-Bakara*, 2/6-7; *en-Nisa*, 4/150-151; *et-Tevbe*, 9/68).

V. IV. Müşrik ve "Devamsız Öğrenci" Metaforu

Bir öğrenci okula kaydını yaptırmasına ve okul yönetimini benimsediğini söylemesine rağmen müfredatı benimsemese ve derslere de devam etmezse, böyle bir durumda elbette ki diploma almaya hak kazanamaz. Aynı şekilde dünya adlı bu okulda Allah'a inandığını söyleyip de O'nun dinini ve kitabını reddeden bir müşrik de böyle bir öğrencinin durumunu andırıyor ki, onun da böyle bir haldeyken dünyadaki eğitimini (uhrevi açıdan) başarıyla tamamlaması mümkün değildir (*en-Nisa*, 4/48; *el-Mâide*, 5/72.).

Zira bir öğrenci, "Ben okulun sahibini kabul ediyorum ancak müfredatı kabul etmiyorum" dediğinde nasıl ki diplomadan mahrum kalırsa, aynı şekilde bir insan da "Ben

Allah'ın varlığını kabul ediyorum ama O'nun belirlediği müfredatı (dini/kitabı) kabul etmiyorum” derse şayet, durumu bu öğrenciye benzer ki, böyle bir durum da kişiyi uhrevi “diploma” dan mahrum bırakır.

VII. İbadet Ve İstikrar İlişkisine Yönelik Metaforlar

VII. I. “Vücut–Gıda” Metaforu

Vücudun güçten düşmemesi için nasıl ki her gün belirli zaman aralıklarında ve birbirinden farklı gıdalara ihtiyacı varsa, aynı şekilde imanın da kişinin kalbinde daimî olabilmesi için her gün farklı zamanlarda ve birbirinden farklı ibadetlere ihtiyacı vardır.

VII. II. “Otomobil–Yakıt” Metaforu

Otomobilin yolda kalmaması ve hedefine ulaşabilmesi için nasıl ki yakıtı ihtiyacı varsa, insanın da cennete giden yolda, hedefine ulaşabilmesi için her daim yakıt niteliğindeki ibadetlere ihtiyacı vardır (*el-Bakara*, 2/197.).⁸

VII. III. “Cep Telefonu–Şarj” Metaforu

Cep telefonlarının bataryasının bitmemesi ve işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için nasıl ki şarja ihtiyacı varsa, insanın da “iman enerjisinin” bitip tükenmemesi için her daim ibadete ihtiyacı vardır (*el-Hicr*, 15/99.).

VIII. Günah ve Tövbenin Mahiyetine İlişkin Metaforlar

İnsanları günahlarından tövbe etmekten alıkoyan şeylerden birisi de, tövbenin mahiyetini bilmemektir. Zira insanlar çoğu zaman “Bu kadar çok günah işledim. Artık affedilmem mümkün değil” veya “Bu günahları işledikten sonra benim ibadet etmeye yüzüm yok” gibi düşünceler sebebiyle tövbeden uzak duruyorlar. Bu sebeple, bu tür yanlış algıların oluşmaması için günümüz insanlarına şu metaforlar eşliğinde tövbenin mahiyeti anlatılabilir.

VIII. I. “Sınav–Yanlış Cevap–Silgi” Metaforu

Hayat bir sınavsa, günahlar bu sınavdaki yanlış işaretlenen cevaplara; tövbe ise bu yanlışları fark ettikten sonra onları silerek doğru cevapları işaretlemeye benzer. Önemli olan sınav bitmeden (ölüm gelmeden) bu yanlışları düzeltmektir. Sınava giren bir öğrenci, yanlış işaretleme yaptığını fark ettiğinde nasıl ki, “böyle kalsın” demeyip hemen düzeltmeye koyuluyorsa; bir insan da günahını fark ettiğinde bir an evvel tövbeye yönelmelidir (*Âl-i İmrân*, 3/135.).

---

⁸ “...Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır...”

VIII. II. “Yolculuk–Yanlış Adres–U Dönüşü” Metaforu

Hayatı bir yolculuğa benzetirsek eğer, günahlar yanlış yol veya adres; tövbe ise aracın yanlış yola doğru gittiğini fark ettikten sonra u dönüşü yapabilmektir. Böyle bir durumda bir şoförden aracı ters istikamete çevirip aksi yönde sürmesi beklenirken; günahlara doğru sürüklenen bir insandan beklenen de bir an evvel bu durumu fark ederek -iş işten geçmeden- yaptıklarının aksi istikametine doğru hareket etmek, yani salih amellere yönelmektir (*en-Nisâ*, 4/17-18.). Tövbe kelimesinin, sözlük anlamı itibarıyla “geri dönmek ve dönüş yapmak” manalarına gelmesi de bu durumu teyit eder niteliktedir (Topaloğlu, 2012: 279).

IX. Ebeveyn-Evlat İlişkisine Yönelik Metafor

IX. I. “Sınav – Öğrenci – Gözetmen” Metaforu

Üniversite sınavına giren bir öğrenci nasıl ki sınav gözetmenlerini kendisi seçemiyor ve buna rağmen sınavının selameti için bu gözetmenlerin tavsiyelerini dikkate alması gerekiyorsa, bir evlat da dünya sınavındaki iki gözetmeni olan ebeveyninin tavsiyelerini uhrevi istikbali için dikkate almalıdır. Zira sınav gözetmenlerinin aksine hareket eden bir öğrencinin sınavı, -soruları doğru cevaplarsa bile- nasıl ki iptal edilerek o öğrenci başarısız sayılıyorsa, dünyada da anne baba rızasını kazanamayan bir evladın, uhrevi başarıyı elde etmesi mümkün değildir (*el-İsra*, 17/23-24; *Lokman*, 31/14-15; Tirmizi, *Birr*, 3.).

X. Mahşer ve Ahiret Ahvaline Yönelik Metaforlar

İslam dininin ve İslam eğitiminin en önemli esaslarından (*Zarûrât-ı dîniyye*’den) birisi, hiç şüphesiz ahiret inancıdır (*el-Bakara*, 2/4; 62; 177; *en-Nisa*, 4/136.). Zira bu inanç, aslında adaletli bir Allah inancının sonucu olup aynı zamanda da dünya hayatını anlamlandıran bir özelliğe sahiptir.

Ancak günümüzde deizmin, nihilizmin ve dünyevileşmenin özellikle de gençler arasında yaygınlaşmasının bir tezahürü olarak ahiret hayatının ve ahirete dair insanların geçireceği evrelerin sanki bir hayal gibi algılandığını ve bu inanç esasının içselleştirilemediği (yakînî bir imana dönüşemediği) görülebilmektedir.

Bu sebeple, aşağıda zikredeceğimiz temsil, teşbih ve metaforların, özellikle örgün eğitimde yer alan gençlerin, ahiretin ve ahiret ahvalinin gerçekliğini daha yakından hissetmelerine vesile olmasını umuyoruz.

X. I. Sûr’a Üfürülmesi ve “Son Zil” Metaforu

Okulun son gününde eğitimin bittiğini gösteren son zil, dünya hayatının sona erdiği gün olan kıyamet gününde İsrail'in üfleyeceği Sûr'a benzer (*Tâhâ*, 20/102; *en-Neml*, 27/87; *ez-Zümer*, 39/68; *Kâf*, 50/20.).

X. II. Güneşin Dürülmesi ve “Işıkların Söndürülmesi” Metaforu

Okulun son gününde eğitim kurumunun ışıklarının söndürülerek eğitimin tamamlanması, kıyamet gününde güneşin ışığının söndürülmesine benziyor (*et-Tekvîr*, 81/1.).

X. III. Mahşerde Haşr Olmak ve “Bahçedeki Sınıflar” Metaforu

Karne günü okul bahçesinde öğrencilerin yaptıklarının sonucunu almak için sınıf sınıf toplanması, mahşer meydanında insanların saflar halinde toplanmasına benziyor (*el-Kehf*, 18/48.).

X. IV. Meleklerin İnmesi ve “Sınıf Öğretmenleri” Metaforu

Karne günü bahçede sınıflar/sıralar halinde bekleyen öğrencilere karnelerini dağıtmak için bahçeye doğru inmeye başlayan sınıf öğretmenlerinin durumu, mahşerde göklerin yarılip da meleklerin mahşerde bekleyenlere doğru inmeye ve amel defterlerini dağıtmaya başlamasına benziyor (*el-Furkan*, 25/25.).

X. V. Amel Defterleri ve “Karnelerin Dağıtılması” Metaforu

Okulun son gününde öğrencinin başarı durumunu gösteren karnelerin dağıtılması, dünya hayatının sonunda ve mahşer meydanında, insanlara amel defterlerinin dağıtılması anını hatırlatıyor (*el-İsra*, 17/13-14; *el-Kehf*, 18/49; *et-Tekvîr*, 81/10.).

X. VI. Mizan ve “Ağırlıklı Not Ortalaması” Metaforu

Amel defterlerinde kişinin sevap ve günahlarının yazılı/kayıtlı olmasına rağmen, amellerin ayrıca mizanda tartılması, -karnelerde ortalamaya farklı yansımaları olan farklı dersler gibi- ağırlıklı not ortalamasını çağrıştırmaktadır. Zira nasıl ki her dersin ağırlıklı not ortalamasına etkisi farklıysa, her amelin de mizandaki ağırlığı hem amelin türüne göre hem de kişinin niyet, samimiyet vb. durumlarına göre birbirinden farklı olacaktır (*el-A'râf*, 7/8-9; *el-Enbiya*, 21/37; *el-Mü'minûn*, 23/102-103; *el-Kâria*, 101/6-9.).

X. VII. Cehennemlikler Ve “Sınıfta Kalanlar” Metaforu

Kıyamet günü amel defterleri sol tarafından verilecek olan ve günahları sevaplarından daha çok olan “*Ashabü’ş-şimâl*” kavramı bizlere, dünyada karnesini alıp da zayıfları iyi notlarından daha fazla olan ve sınıfta kalan kişilerin durumunu hatırlatıyor (*el-Hâkka*, 69/25-34; *el-Vâkıa*, 56/28-40.). Buradan hareketle bir eğitimci, dünyevi istikbal için karne notlarına önem vermenin önemini vurguladıktan sonra, uhrevi istikbal için de helal ve haram sınırlarına dikkat etmenin çok daha önemli olduğunu ve karne gününün çabucak gelmesi gibi, hesap gününün de kaçınılmaz olarak karşımıza bir gün çıkacağını, örgün eğitimdeki öğrencilerine bu metafor eşliğinde aktarabilir.

X. VIII. Cennetlikler ve “Takdir-Teşekkür Alanlar” Metaforu

Kıyamet günü amel defterleri sağ tarafından verilecek olan ve sevapları günahlarından daha çok olan “*Ashabü’l-yemîn*” kavramı bizlere, dünyada takdir veya teşekkür belgesi olarak sınıfını başarıyla geçen öğrencilerin durumunu hatırlatıyor. Bu durumda olan bir öğrenci nasıl ki, sevinçle haykırarak başarısının herkes tarafından görülmesini arzu ediyorsa; mahşerde de amel defterini sağ tarafından alarak sevapları günahlarından fazla olanlar, bunu haykırarak ve başarısını herkesin görmesini arzulayacaktır (*el-Hâkka*, 69/19-24; *el-Vâkıa*, 56/41-50.).

X. IX. Sâbikûn ve “Dereceye Giren Öğrenciler” Metaforu

Kur’an-ı Kerim’de mahşer meydanında amel defterlerini sağ tarafından alanlardan ve sol tarafından alanlardan bahsedilmekte, bununla birlikte bir de “önde olanlar ve öncüler” anlamında “*Sâbikûn*” kavramı geçmektedir ki, bunlar Allah’a kullukta önde olan ve cennete girmede de öncü olanlardır (*el-Vâkıa*, 56/9-12.). Hesapsız bir şekilde cennete girecek bir grup olarak da düşünebileceğimiz Sâbikûn’dan olan bu kişileri, sene sonunda karne töreninde ilan edilen ve başarı sıralamasında dereceye giren öğrenciler metaforuyla izah edebiliriz. Nasıl ki Ashâbu’l-yemîn kavramı, takdir teşekkür belgesi alan öğrencileri andırıyorsa Sâbikûn kavramı da dünya okulundaki eğitimin sona ermesi sonucunda çok daha başarılı olarak kullukta dereceye giren insanları sembolize etmektedir diyebiliriz.

X. X. Ashâbü’l-A’râf ve “Kurul Kararına Kalanlar” Metaforu

Dünyadaki eğitimimizin sona erip de hesap günüyle birlikte ahiret evresinin tüm gerçekliğiyle hissedildiği bir atmosferde, Kur’an-ı Kerim bizlere cennet ve cehennem arasında bekletilen insanlardan bahsetmektedir. Bunlar ekser ulemanın görüşüne göre sevap ve günahları birbirine denk olan kişiler olup (Yavuz, 1991: 259), bunların, bir taraftan cennete gitme umuduyla heyecanlanıp ümide kapıldığını; diğer taraftan da cehenneme atılma korkusuyla Allah’a yalvarıp yakardığını görmekteyiz (*el-A’râf*, 7/46-47.).

Bu durum, sene sonunda sınıfını geçip geçmediği henüz belli olmayan ve (Şube Öğretmenler Kurul Kararı gibi) kurul/yönetim kararıyla durumu netleşecek olan öğrencileri ve onların yaşadığı psikolojiyi andırıyor. Zira bu tür öğrenciler bir taraftan, sınıfını geçerek başarı belgesi almayı ve tatile çıkmayı hak eden öğrencilere bakarak onlara imrenmekte; diğer taraftan da sınıf tekrarına kalarak başarısız olan öğrencilerin durumuna bakarak tedirgin olmaktadır. İşte bu durum bizlere, ahirette A'raf ashabının yaşayacağı psikolojiyi ve endişeyi hatırlatmaktadır.⁹ Buradan hareketle eğitimcilerimizin bu olguyu, ahirette gerçekleşecek olan A'raf olayını, iyilik ve ibadetleri artırmada motivasyon eksikliği hisseden ve iyiden yana tercihini yapmakta zorlanan öğrencilerine, uhrevi âlemde A'rafta kalmamaları adına bir uyarı olarak aktarmaları mümkündür (Yavuz, "A'râf"259.).

X. XI. Cennet ve Cehennem Ehlinin Diyalogu ve "Sınıfı Geçenlerle Kalanların Diyalogu" Metaforu

Karne sonuçları açıklandıktan sonra, sınıfını başarıyla geçen öğrencilerle başarısız olan öğrencilerin birbiriyle kurdukları diyaloglar, günümüzde şahit olduğumuz sahnelerdendir. Bu tür diyaloglarda bir taraftan merak ve endişe duygusu, diğer taraftan da itiraf ve pişmanlık belirtileri hâkim olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de A'raf Suresi'yle Müddessir Suresi'nde geçen ve cennetlikler ile cehennemlikler arasında gerçekleşecek olan bazı sahneleri tasvir eden kimi ayetler, İslam eğitimcileri tarafından örgün eğitimdeki öğrencilere anlatılırken, sene sonundaki çalışan ve çalışmayan öğrenci diyalogları metaforu üzerinden anlatılması, bir taraftan Kur'an'da anlatılan ahiret ahvalinin ne kadar makul ve gerçekçi (hakikat) olduğunun fark edilmesine; diğer taraftan da hesap gününe hazırlanmak gerektiğine dair inancın daha kolay içselleştirilmesine vesile olacaktır.

---

⁹ Böyle bir durumda öğrencinin sınıfını geçip geçmeyeceği kurul/yönetim tarafından belirlenirken; a'rafta bekletilen insanların akıbeti ise, tevhit ilkesi ve din gününün yegâne maliki olması gereği (bkz. *el-Fâtiha*, 1/4 ve *el-İnfitâr*, 82/19), sadece Allah'ın adalet ve/veya merhametine göre belirlenecektir.

Kaynakça

Çağrı, M. (2009). “Saygı”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Cilt/36. TDV Yayınları: İstanbul.

Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd* (1409/1988). (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut.

Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (1356/1937). *El-Câmi’u’s-sahîh/Sünenü’t-Tirmizî*. (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.d.): Kahire.

Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, (1374-75/1955-56) (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî): Kahire.

Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir I-IV* (2007). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.

Topaloğlu, B. (2012). “Tövbe”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları: İstanbul.

Yavuz, Y. Ş. (1991). “A’râf”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları: İstanbul.